

Menselijke robots: utopisch of dystopisch?

Uit 'The Faber book of Utopias' blijkt dat de mensheid eeuwenlang ideeën heeft gekoesterd over een ideale samenleving. Alleen al in de 17e eeuw verschenen er in Europa ieder jaar minstens een paar utopieën. Utopieën zijn er in allerlei soorten en maten. Dat maakt het moeilijk om tot een sluitende definitie te komen van wat een utopie precies is.

Om tot een indeling te komen maakt Hans Achterhuis een onderscheid tussen sociale en technische utopieën en noemt hij van beide soorten de nodige kenmerken. Om te laten zien dat het lastig is om tot een 'wezensdefinitie' van utopieën te komen, doet hij een beroep op Ludwig Wittgenstein, die in dit verband gebruik maakt van de metafoer van familiegelijkenissen.

- 3p 1 Leg uit welke kritiek Wittgenstein heeft op de mogelijkheid van het geven van wezensdefinities.

Pas deze kritiek toe op het begrip 'utopie' en maak daarbij gebruik van de metafoer van familiegelijkenissen.

In veel utopieën spelen technische ontwikkelingen een belangrijke rol. Zo staat de technische wetenschap in 'Het Nieuwe Atlantis' (1627) van Francis Bacon in het teken van het vergroten van het menselijke geluk door de leden van 'Salomons Huis'.

Vier eeuwen later blijkt in onze tijd dat die technische wetenschappen daadwerkelijk een enorme invloed hebben op het dagelijks leven.

In sommige opzichten lijken we tegenwoordig te leven in de utopie van Bacon, waarin de drie doelen van de leden van Salomons Huis zijn bereikt met behulp van de techniek.

- 3p 2 Noem de drie doelen van de leden van Salomons huis, zoals die bij Bacon worden beschreven.

Geef bij elk van deze doelen een voorbeeld uit de hedendaagse samenleving waaruit blijkt hoe deze doelen zijn gerealiseerd.

Bacon beschouwt de natuur in 'Het Nieuwe Atlantis' dus als maakbaar.

Maar bij wat de mensen uit de natuur maken, tonen ze duidelijk hun afhankelijkheid van God. De dienstbaarheid van de natuur heeft bij Bacon dus een religieus fundament.

- 2p 3 Geef twee voorbeelden van handelingen waaruit blijkt dat het dienstbaar zijn van de natuur in 'Het Nieuwe Atlantis' een religieus fundament heeft.

Een technische ontwikkeling in onze samenleving die vele mensen tot de verbeelding spreekt, heeft te maken met de ontwikkeling van robots.

De eerste robots werden in de industrie gebruikt waar ze eindeloos mechanisch werk verrichtten.

Tegenwoordig worden ook op andere gebieden robots gebruikt: bij missies op de oceaanbodem, bij het werken in de buurt van vulkanen of bij onderzoek op de planeet Mars. Japanse bedrijven als Honda en Toyota ontwikkelen humanoïde of menselijke robots die kunnen assisteren bij huishoudelijke taken als deuren openen, de krant van de deurmat halen en het zetten van koffie of thee.

foto 1

Robot ASIMO van Honda

bron: Gadgetzon.nl

Duidelijk is dat robots in de toekomst tot steeds meer in staat zijn en een eigen leervermogen zullen bezitten. Bovendien gaan robots door de combinatie van levend weefsel en duurzame materialen uiterlijk steeds meer op mensen lijken. Maar andersom zijn mensen al veel kunstmatiger en robotachtiger geworden dan ze beseffen. In het alledaagse leven maken ze immers allang gebruik van machinale hulpmiddelen als pacemakers, kunstknieën en kunstheupen. Deze ontwikkeling is voor de Amerikaanse filosofe Donna Haraway de aanleiding om allerlei tegenstellingen, zoals tussen lichaam en geest of tussen machine en organisme, aan te vallen. In haar boek 'Een Cyborg Manifest' stelt zij:

tekst 1

Al vanaf de zeventiende eeuw werden machines tot leven gewekt – ze kregen een spookachtige ziel toegeschreven doordat ze konden praten of bewegen, of ter verklaring van hun gedisciplineerde ontwikkeling van mentale mogelijkheden. Omgekeerd konden organismen worden gemechaniseerd – teruggebracht tot een lichaam verstoken van geest. Zulke machine / organisme relaties zijn gedateerd, onnodig. Voor ons kunnen machines, in de verbeelding en in andere praktijken, protheses zijn, intieme componenten, vriendelijke zelden.

bron: Haraway, Een Cyborg Manifest, 1991

- 4p 4 Ben je het met Haraway eens dat de tegenstelling tussen machine en organisme gedateerd is?
Geef een argumentatie voor je antwoord waarin je duidelijk maakt wat deze tegenstelling inhoudt en verwerk daarbij de gegevens uit tekst 1.

Volgens de Britse specialist in kunstmatige intelligentie David Levy zullen de ontwikkelingen zover gaan dat robots in de toekomst zelfs onze vrienden of liefdespartners kunnen worden. Nu is het al zo dat sommige mensen verliefd kunnen worden op iemand via het internet, terwijl die 'iemand' een programma blijkt te zijn.

Bovendien blijkt uit sommige onderzoeken dat er hondenbezitters zijn die meer van hun honden houden dan van mensen. Als mensen, stelt Levy, liefde voor dieren kunnen voelen, dan zal dat zeker lukken voor robots.

foto 2

Robot Aibo ERS-70 van Sony

bron: www.avland.co.uk/sony/ers7/ers-7.htm

Zo'n robot kan de vorm hebben van een hond, zoals Aibo op foto 2, maar kan ook de vorm hebben van een mens.

tekst 2

Een robot kan uitstekend met een mens concurreren als liefdespartner. Gewenste karakteristieken – lengte, gewicht, oog- en haarkleur, wel of niet-besneden – kunnen in de fabriek worden meegegeven. En de robot kan de behoeftes van de partner beter vervullen dan een menselijke partner 'eenvoudigweg omdat een robot beter toegerust zal zijn om die behoeftes te herkennen, meer kennis zal hebben hoe ze te vervullen en gespeend is van egoïsme of andere neigingen die een liefdevolle, verzorgende houding in de weg staan.'

bron: *Interview met David Levy in Vrij Nederland, 20 oktober 2007*

Wat Levy voorspelt over de sociale functie van robots voor mensen lijkt in de buurt te komen van het gedachte-experiment van Robert Nozick over de 'ervaringsmachine'.

- 4p **5** Beschrijf in het kort het gedachte-experiment van Nozick.
Geef daarbij aan in hoeverre dit gedachte-experiment tot werkelijkheid wordt in de ontwikkeling van 'menselijke' robots zoals Levy die beschrijft.
Noem daarbij een overeenkomst en een verschil.

Het is de vraag of wat Levy hier beargumenteert ten aanzien van intieme relaties met robots moreel aanvaardbaar is. Worden hier geen morele grenzen overschreden?

Ook in technische utopieën wordt dit soort vragen aan de orde gesteld: wordt de natuur van de mens bepaald door zijn fysieke behoeften of door zijn fysieke tekorten en mogen deze tekorten worden gecompenseerd door wetenschappelijke en technische middelen? Mogen we zonder voorbehoud technische middelen aanwenden om aan onze behoeften te voldoen en gelukkiger te worden? Wat is geluk en wat zijn onze werkelijke behoeften? Het vraagstuk over onze werkelijke behoeften speelt in de geluksopvatting van Thomas More een grote rol. Hij maakt daarbij een onderscheid tussen echte en onechte behoeften.

- 4p **6** Beargumenteer in welk opzicht robots – zoals David Levy die beschrijft in tekst 2 – zouden passen in de gedachten van Mores Utopia en in welk opzicht robots daarin niet zouden passen.

Betrek bij je argumentatie het onderscheid dat More maakt tussen echte en onechte behoeften.

Bij het ontwerpen van utopieën wordt er altijd van uitgegaan dat de samenleving op de een of andere manier maakbaar is.

Maar de vraag daarbij was tot voor kort of de menselijke natuur zich wel zo gemakkelijk laat aanpassen of veranderen. Moderne ontwikkelingen in de biotechnologie laten echter zien dat het wel degelijk mogelijk is om de natuur van de mens aan te passen.

Dat roept onmiddellijk de principiële vraag op of we de menselijke natuur zomaar mogen aanpassen.

Francis Fukuyama heeft zich in verband met de biotechnologie daarover negatief uitgesproken. Het is de vraag of de argumenten die Fukuyama voor zijn standpunt ten opzichte van de biotechnologie aandraagt, ook gelden ten aanzien van de ontwikkeling van robots die sprekend op mensen lijken: humanoïde robots.

- 2p **7** Geef aan wat de opvatting van Fukuyama is over moderne ontwikkelingen in de biotechnologie, waarin de menselijke natuur wordt aangepast.

De ingenieurs van Salomons Huis in het 'Het Nieuwe Atlantis' van Bacon staan positief tegenover het verbeteren van de menselijke natuur. Dit roept de vraag op of technologische ontwikkelingen die ingrijpen in de menselijke natuur gezien moeten worden als utopisch of als dystopisch.

- 4p **8** Moet het produceren van humanoïde robots volgens jou als utopisch of dystopisch worden beschouwd?

Leg in je argumentatie uit in hoeverre je eigen opvatting over de menselijke natuur aansluit bij die van Bacon en die van Fukuyama.